

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.242;339.97

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-251-255

ГУСАРИНА Н. В.

Херсонський національний технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНИХ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН
ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

В роботі актуалізовано питання необхідності усестороннього вивчення особливостей впливу динамічних змін зовнішнього середовища на сталий економічний розвиток підприємств, розкриття функцій і змістових характеристик зовнішнього середовища. Запропоновано попереджувальні заходи в забезпеченні функціонування підприємств під впливом зовнішнього середовища, визначаючих довгострокову присутність підприємств на ринку і їх економічний зріст. Дається їх інформаційна підтримка.

Ключові слова: зовнішнє середовище, характеристики, причинно-наслідкові зв'язки, невизначеність, управління, економічний розвиток.

GUSARINA N.

Kherson National Technical University

INVESTIGATION OF THE CHARACTERISTICS OF MODERN DYNAMIC
CHANGES IN THE EXTERNAL ENVIRONMENT

The purpose of the work is to determine the prerequisites that has shown an imbalance between the existing and actual possibilities of functioning of enterprises in modern economic conditions. The instability of economic relations increases the likelihood of making unreasonable and false decisions and in turn leads to increased risk. Under the influence of various causes and fluctuations of the environment, periodic dissipation or dissipation of internal resources occurs, which leads to a decrease in the resource potential of the enterprise. The causal relationships of the factors causing the influence of the external environment on the production activity of the enterprise have been studied. To reveal the functions and content characteristics of the environment. The preventive measures in ensuring the functioning of enterprises under the influence of the external environment, which determine the long-term presence of enterprises in the market and their economic growth are proposed. Effective identification of the priorities of scientific and innovative development allows maintaining the leading position in the most perspective aspects of the enterprises. Further development is taught in the development of tools that can provide timely and adequate response to changes in the environment.

Key words: external environment, characteristics, causal relationships, uncertainty, management, economic development.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що проблеми раціонального вибору стратегій розвитку підприємств були завжди, за останні роки вони стали набагато гостріше. Це пов'язано з більш інтенсивним зміною факторів навколишнього середовища, скороченням часу, наявного на прийняття рішень, великим числом альтернативних варіантів вибору стратегії розвитку. Актуальність даної проблеми посилюється зростанням нестабільності господарських відносин, що збільшує ймовірність прийняття необґрунтованих і недостовірних рішень і в свою чергу призводить до зростання ризику. Виникає необхідність розробки інструментарію, якій дозволяє забезпечити своєчасну і адекватну реакцію на зміни зовнішнього середовища.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що об'єктивні обґрунтовані рішення приймаються на основі узагальнення інформації про стан виробництва і можливі зміни зовнішнього середовища. Поведінка будь-якої частини системи визначається взаємозв'язками з зовнішнім середовищем. Ці взаємозв'язки повинні бути обов'язково враховані при виборі стратегій розвитку виробництва. Питанням вивчення особливостей функціонування промислових підприємств в трансформаційний період розвитку економіки України присвячені праці таких вчених, як Пашута М.Т. [1], Лазарева Є.В. [2], Стадник В.В. [3], Федулова Л.І. [4], Шарко М.В. [5, 9]. Разом с тим в умовах динамічних змін зовнішнього середовища, традиційна модель стратегічного управління інноваційної діяльністю підприємств, виявляється недостатньо адаптованою до зовнішніх впливів, що не дозволяє в повній мірі реалізувати стратегії управління і гальмує досягнення поставлених цілей.

Некерованість зовнішнього середовища, складність і велика кількість різномірних параметрів, що характеризують функціонування виробничих об'єктів, вимагає, до них постійної уваги.

Невирішені частини загальної проблеми. Визначення характеру і наслідків впливу динамічних змін зовнішнього середовища на функціонування промислового сектору економіки України.

Формування цілі статті. Визначення передумов проявив дисбалансу між існуючими і реальними можливостями функціонування підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На функціонування підприємств впливає велика кількість умов і факторів різної природи: технології і матеріали, соціальні норми і переваги, організаційні структури, господарські цінності, політичні чинники, міжнародне оточення, митні і податкові законодавства.

У звичайних умовах виробнича діяльність підприємств спрямована на реалізацію певних, строго встановлених цілей, для чого розробляються плани, які гарантують їх досягнення. Дії в цих планах повинні бути обрані або відкинуті з урахуванням того, чи допомагають вони чи ні досягненню мети. А якщо в ситуацію втручається невизначеність, то такий підхід стає неможливим. Невизначеність призводить до того, що управлінські рішення доводиться приймати без достатньої інформації про фактори зовнішнього середовища. Зовнішнє середовище, в якому доводиться працювати підприємствам, знаходиться в безперервному русі. Нерівномірність впливу зовнішнього середовища проявляється в різних темпах його змін.

Проявом впливу зовнішнього середовища на функціонування підприємств є спостережувана диспропорція між наявністю інноваційних можливостей і реальним їх впровадженням на практиці.

Зовнішнє середовище трактується, як мікрооточення, тобто організації, підприємства, соціальні групи, з якими підприємство знаходиться в безпосередній взаємодії і визначає ефективність виживання підприємства. Це складна, система, що складається з множини елементів, кожен з яких характеризується своїм рівнем динаміки, непередбачуваності і невизначеності. Вона по різному проявляється в діяльності різних спеціалізованих структурних підрозділів. Зовнішнє середовище підприємства формується в процесі його діяльності і змінюється з часом.

Під впливом різних причин і флуктуацій зовнішнього середовища періодично відбувається дисипація або розсіювання внутрішніх ресурсів, що призводить до зниження ресурсного потенціалу підприємства.

Характеристикою зовнішнього середовища є невизначеність. Невизначеність проявляється в таких категоріях як невизначеність критеріїв успіху, непередбачуваність змін, нерозуміння ідеї, невизначеність цілей. Відкидання стану невизначеності при прийнятті управлінських рішень викликає невпевненість в правоті прийнятих дій, а також не правильної оцінки ситуації, що склалася, що може привести до необоротних наслідків функціонування виробництва.

Змістові характеристики зовнішнього середовища представлені на рис. 1.

Рис. 1. Змістові характеристики зовнішнього середовища

Складність функціонування підприємств в сучасних умовах господарювання, характеризуються невизначеністю і непередбачуваністю станів зовнішнього середовища, виявляється у великій кількості факторів і в їх взаємозв'язку.

Викликана впливом зовнішнього середовища багатоплановість функціонування виробничих об'єктів пов'язана з постійними змінами асортименту продукції і швидкістю перетворень. Для зовнішнього середовища характерна зміна темпів розвитку під впливом науки, а також посилення інтернаціоналізації господарської діяльності [6, 7].

Об'єктивна наявність збурень у розвитку економічних систем змушує відстежувати причинно-наслідкові зв'язки цих коливань, досліджувати траєкторії попереднього розвитку в різних формах

економічної динаміки з метою виключення ймовірності дестабілізації ситуації за допомогою використання інструментів прогнозування [8].

Причинно-наслідкові зв'язки факторів, обумовлюючих виникнення впливу зовнішнього середовища на виробничу діяльність підприємства, представлені на рис. 2.

Рис. 2. Причинно-наслідкові зв'язки факторів впливу зовнішнього середовища на виробничу діяльність підприємств

При вирішенні завдань прийняття рішень по вибору оптимальних стратегій розвитку однієї з основних проблем є наявність необхідної вихідної інформації і її прогнозування при зміні параметрів і процесів.

В умовах постійних змін впливу зовнішнього середовища на функціонування виробних об'єктів інформація у всіх її проявах стає об'єктивно вирішальною передумовою сталого розвитку підприємств, прогнозовані результативності трансформаційних перетворень, джерел економічного зростання та чинником забезпечення конкурентоспроможності виробництва. Прогнозування тенденцій розвитку підприємства під впливом зовнішнього середовища и планування економічних показників підготує підприємство до можливих змін ринкової ситуації і представляє собою комплекс дії є ефективним інформаційно-методичним інструментом для формації і вдосконалення діяльності підприємства.

Достовірність інформації на момент прийняття рішень завжди обмежена. Під впливом динамізму зовнішнього середовища потреба в інформації зростає, а час прийняття рішень скорочується, що ускладнює прийняття об'єктивних управлінських рішень. Інформація набуває центральну роль в процесах прийняття рішень. Впровадження інновацій надає підприємству ряд переваг: зокрема сприяє значному скороченню часових витрат при прийнятті управлінських рішень, формалізації і оптимізації діяльності підприємства, швидкому і якісному просуванню випускаємої продукції на ринок, інтенсифікації, оперативності і якості процесів управління.

Ефективне функціонування і розвиток підприємства у сучасному конкурентному середовищі зумовлюють об'єктивну необхідність впровадження інформаційної підтримки на усіх стадіях відтворювального процесу виробництва.

Інформаційна підтримка попереджуючих заходів в забезпеченні функціонування підприємств під впливом зовнішнього середовища представлена на рис. 3.

Управління розвитком підприємств в умовах динамічних змін зовнішнього середовища слід розглянути як процес, який здійснює обмін інформацією між органами управління, керованим об'єктом і зовнішнім середовищем [6].

У складних організаціях кожен підрозділ змушений самостійно забезпечувати оптимальний рівень балансу зі своїм фрагментом зовнішнього середовища і самостійно знаходити власні шляхи подолання невизначеності. Корисним інструментом для вирішення поставлених завдань є стратегічний менеджмент. Впровадження стратегічного менеджменту, тобто комплексу стратегічних рішень, що визначають довгостроковий розвиток підприємства і його присутність на ринку, забезпечує швидке реагування на зміну ринкової кон'юнктури і перегляд цілей розвитку.

Менеджери повинні постійно відслідковувати характер змін зовнішнього середовища, прогнозувати ці процеси і своєчасно вносити корективи в функціональну діяльність підприємства.

Рис. 3. Інформаційне в забезпечення функціонування підприємств під впливом зовнішнього середовища

Попереджуючі заходи в забезпеченні функціонування підприємств під впливом зовнішнього середовища представлені на рис. 4.

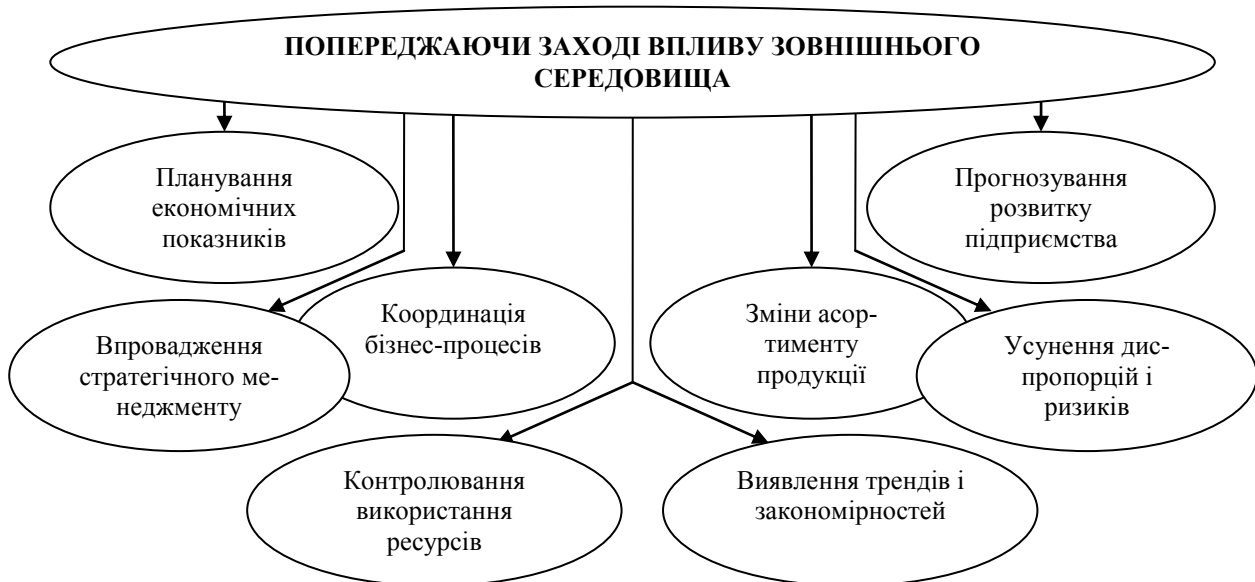

Рис. 4. Попереджуючі заходи в забезпеченні функціонування підприємств під впливом зовнішнього середовища

У заходах щодо зниження впливу зовнішнього середовища важливу роль відіграє координація і регулювання зусиль з розвитку різних видів і напрямів інноваційної діяльності. При цьому відбувається коригування загального напрямку розвитку. Процес управління повинен бути випереджувальним, але не адаптивним. При цьому повинна зберігатися зовнішня орієнтація на споживача, конкурентів і ринок.

В сучасних умовах господарювання жодне із успішних підприємств не може існувати без постійного вдосконалення і оновлення виробничої бази і впровадження інновацій, забезпечуючи їх економічний зріст.

Економічне зростання носить кумулятивний характер, тобто швидкість зростання пропорційна вже досягнутому рівню розвитку і визначає еволюційний характер динаміки економічних показників. З цих позицій в діяльності підприємств малого і середнього бізнесу щільність до розвитку в забезпеченні сталого розвитку виробництва при флуктуаціях зовнішнього середовища набагато менше ніж у великих, у яких є значний резерв компенсації матеріальних і фінансових ресурсів для подолання кризових ситуацій.

Висновки. Проблема слабого економічного росту підприємств України потребує для її розв'язування активізації інноваційної діяльності і трансформації цілей управління. Динамічні зміни умов функціонування об'єктів і могутня залежність від зовнішнього середовища, поведінка якої характеризується невизначеністю, вимагає розробки нових методів і моделей стратегічного управління економічним розвитком виробництва.

При дефіциті ресурсів і зростанні конкуренції більшість підприємств знаходяться в зонах фінансової нестабільності, низького рівня рентабельності, платоспроможності, ліквідності та інвестиційної привабливості. Для досягнення конкурентних переваг, за рахунок впровадження інновацій, необхідно постійно контролювати ефективність використання ресурсного потенціалу.

В умовах жорсткого обмеження всіх видів фінансових і технічних ресурсів, сьогодні особливо гостро стоїть проблема цілеспрямованості і результативності використання цілісності і безперервності підтримки всіх етапів інноваційного циклу.

Ефективне визначення пріоритетів наукового та інноваційного розвитку дозволяє зберігати лідируючі позиції в найбільш перспективних аспектах діяльності підприємств, які продукти і послуги будуть найбільш затребувані в ближній перспективі і за рахунок яких технологій розвитку можна утримати лідерство в довгостроковій перспективі.

Література

1. Пашута М.Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку / М.Т. Пашута. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 408 с.
2. Лазарева Є.В. Методологічні аспекти формування інноваційної системи регіону : монографія / Є.В. Лазарева. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2010. – 320 с.
3. Функціональні стратегії інноваційного розвитку промислових підприємств : [монографія / за ред. Стаднік В.В.]. – Хмельницький : ХНУ, 2016. – 446 с.
4. Федулова Л.І. Тенденції становлення новітнього технологічного укладу світової економіки: роль управління інтелектуальною власністю / Л. Федулова, Л. Цибульська // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 23–35.
5. Шарко М.В. Формирование политики наращивания интеллектуального потенциала / М.В. Шарко, Ю.В. Панченко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6 (156). – С. 30–40.
6. Гусаріна Н.В. Закономірності процесів формування бізнес-середовища інноваційного розвитку підприємств в умовах невизначеності / Н.В. Гусаріна // Регіональна економіка і управління. – 2017. – № 5(18). – С. 38–43.
7. Гусаріна Н.В. Концепція економічного розвитку та іноваційної активності підприємств в умовах динамічних змін зовнішнього середовища : монографія / Н.В. Гусаріна. – Херсон : ФОП Вишемірський В.С., 2017. – 178 с.
8. Нелинейные методы прогнозирования экономической динамики региона / Нижегородцев Р.М., Грибова Е.Н., Зенькова Л.П., Хатько О.Ю. – Харьков : ІД «Інжек», 2008. – 320 с.
9. Шарко М.В. Державне регулювання інноваційних процесів / М.В. Шарко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 12(30). – С. 168–178.

References

1. Pashuta, M.T. (2005) Prognozuvannya ta programuvannya ekonomichnogo i sotsialnogo rozvitku [Forecasting and programming of economic and social development]. – Kiyiv: Tsentr navchalnoyi literaturi [in Ukrainian]
2. Lazareva, E.V. (2010) Metodologichni aspekti formuvannya innovatsiyanoi sistemi regionu: monografiya [Methodological aspects of the formation of the regional innovation system: a monograph] Odesa: Institut problem rinku ta ekonomiko-ekologichnih doslidzhen NAN Ukraini [in Ukrainian]
3. Stadnik, V.V. (2010) Funktsionalni strategiyi Innovatsynogo rozvitku promislovih pldpriEmstv: monografiya [Functional strategies of innovation development of industrial enterprises: a monograph] (za red. d.e.n., prof. Stadnik V.V.) – Hmelniitskiy: HNU [in Ukrainian]
4. Fedulova, L. & Tsibulska, L. (2011) Tendentsiyi stanovlennya novitnogo tehnologichnogo ukladu svitovoyi ekonomiki: rol upravlinnya intelektualnoyu vlasnistyu [Trends in the formation of the latest technology in the world economy: the role of intellectual property management] Ekonomika Ukraini, 12, 23-35. [in Ukrainian]
5. Sharko, M.V. & Panchenko, Y.V. (2014) Formirovanie politiki naraschivaniya intelektualnogo potentsiala [Formation of a policy of intellectual capacity building] Aktualni problemi ekonomiki, 6 (156), 30-40. [in Ukrainian]
6. Gusarina, N.V. (2017) Zakonomirnosti protsesiv formuvannya biznes-seredovischa innovatsiyynogo rozvitku pidpriemstv v umovah neviznachenosti [Regularities of processes of formation of business environment of innovative development of enterprises in conditions of uncertainty] Regionalna ekonomika i upravlinnya, 5(18), 38-43 [in Ukrainian]
7. Gusarina, N.V. (2017) KontseptsIya ekonomichnogo rozvitku ta IovatsIynoyI aktivnostI pldpriEmstv v umovah dinamIchnih zmlnI zovnlshnogo seredovischa: monografiya [Concept of economic development and innovative activity of enterprises in the conditions of dynamic changes of the environment: monograph] Herson: FOP VishemIrskiy V.S. [in Ukrainian]
8. Nizhegorodtsev, R.M. & Gribova, E.N. & Zenkova, L.P. & Hatko O.Y. (2008) Nelineynyie metodyi prognozirovaniya ekonomicheskoy dinamiki regiona [Nonlinear methods of forecasting economic dynamics of the region] HarkIv: ID «Inzhek» [in Ukrainian]
9. Sharko, M.V. (2003) Derzhavne reguluyvannya InnovatsIynih protsesIv [State regulation of innovation processes] Aktualni problemi ekonomiki, 12(30), 168-178 [in Ukrainian]

Рецензія/Peer review : 19.07.2018
Надрукована/Printed : 10.09.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Погрішук Б. В.